

MULTILINGÜISME I FONÈTICA CONTRASTIVA: ELS «EUROSONS» I LA PRONÚNCIA DEL CATALÀ

CONTEXTUALITZACIÓ I OBJECTIUS

Parlar de multilingüisme en un entorn globalitzat acostuma a ser una realitat tan fàcilment assumible —i assumida— com parlar de multiculturalitat. Tanmateix, s'oblida sovint que la competència lingüística en una llengua es mesura amb indicadors que van més enllà del desenvolupament d'estratègies suficients per garantir la comunicació. Des del punt de vista sociolingüístic, el concepte de multilingüisme s'associa al tema del contacte de llengües, que estableix les seves bases teòriques al segle XIX, tot i que no es fins al segle XX que es duen a terme anàlisis sistemàtiques dels fenòmens que s'hi associen, començant per l'adquisició bilingüe primerenca (Boix i Fuster/Vila i Moreno 1998: 219). De fet, avui és habitual que sota la denominació de *bilingüisme* —literalment «coneixement i/o ús de dues llengües»— se n'hi englobin d'altres com ara *trilingüisme*, *tetralingüisme*, *plurilingüisme* (diverses llengües) i *multilingüisme* (moltes llengües) (Boix i Fuster/Vila i Moreno 1998: 221).

D'altra banda, el bilingüisme —i, per extensió, els fenòmens relacionats que hem esmentat— es pot analitzar com una realitat lingüística personal i particular (*bilingüisme individual*) o col·lectiva (*bilingüisme social*). En aquest treball ens interessen ambdues perspectives. Per un costat, analitzem produccions verbals a partir de les dades que ens han fornint una sèrie d'informants i, per l'altre, contextualitzem la nostra recerca en un marc social de multilingüisme, en aquest cas de dimensions reduïdes, vinculat a l'àmbit acadèmic. Concretament, ens fixem en els alumnes de procedència forana que arriben a la Universitat de Lleida i que segueixen cursos per aprendre català. Val a dir, però, que en aquesta ocasió presentem només els resultats d'una prova pilot que haurà de ser ampliada posteriorment tant pel que fa a aspectes metodològics com analítics. El treball s'emmarca en les tasques que desenvolupa el Grup de Recerca en Fonètica¹ de la Universitat de Lleida, vinculat al Laboratori de

1. Aquest treball s'ha beneficiat d'un ajut de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de

Fonètica Aplicada «Pere Barnils» del Departament de Filologia Catalana i Comunicació, i constitueix una mostra dels nostres interessos en l'àmbit de la fonètica descriptiva i aplicada catalana.

Precisament el fet que es tracti d'una prova pilot fa que els resultats que presentem en aquest treball permetin visualitzar parcialment els objectius d'aquesta recerca avaluada en el seu conjunt. En un sentit global, el nostre primer objectiu és poder concretar el mosaic multilingüe dels estudiants que aprenen català com a LF —llengua forana— i que, com hem dit, arriben a la nostra universitat habitualment a través de convenis d'intercanvi.² Paral·lelament ens interessa poder disposar d'informació precisa del perfil personal i sociolingüístic d'aquests estudiants per tal de determinar l'especificitat de variables implicades en qualsevol procés d'aprenentatge lingüístic. Pel que fa als objectius concrets de la nostra recerca, ens centrem en l'anàlisi dels aspectes de producció i percepció foneticofonològiques amb la finalitat d'avaluar les dificultats en l'aprenentatge dels sons del català que presenten els estudiants que no tenen aquesta llengua com a pròpia —tots els nostres informants. L'objectiu a llarg termini és poder implementar la base descriptiva de l'estudi amb l'aplicació d'estratègies pedagògiques més efectives i el desenvolupament de materials didàctics més rendibles.

I. METODOLOGIA

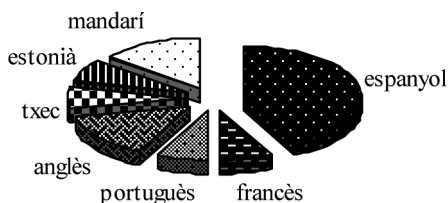
La base de la prova pilot que presentem la constitueixen les dades obtingudes a partir d'una mostra inicial de 10 informants. En tots els casos es tracta d'alumnes universitaris de procedència forana, aprenents de català i matriculats en cursos intensius d'A2 (nivell bàsic). Tots foren enquestats al final del segon semestre del curs, quan es clou el nivell esmentat.

Com es pot deduir de la informació del gràfic següent, dues de les estudiants de la mostra —alumnes xineses—, malgrat que van ser igualment enquestades, foren desestimades perquè no formaven part del mosaic dels «eurosons». La mostra final, doncs, la constituïren 8 estudiants, distribuïts aleatòriament pel que fa a la variable sexe (5 nois i 3 noies) i a l'edat (21-40 anys).³

Recerca (AGAUR) concedit per a grups de recerca consolidats i finançats de la Generalitat de Catalunya (ref. 2009 SGR 408).

2. Segons dades facilitades pel Servei Lingüístic de la Universitat de Lleida, a qui hem d'agrair la col·laboració en aquest treball, el nombre d'alumnes estrangers que segueixen cursos de català de nivell inicial i bàsic ha augmentat any rere any: 102 (2004-2005), 105 (2005-2006), 117 (2006-2007), 169 (2007-2008), 372 (2008-2009). Aquestes dades, doncs, a parer nostre avalarien l'interès d'ampliar la recerca en aquest camp, tal com ens proposem de fer en cursos successius.

3. En concret les dades són: 21 anys (2), 23 (1), 24 (1), 30 (1), 32 (1), 38 (1), 40 (1). Aquesta forquilla relativament àmplia en relació amb l'edat es deu al fet que hi ha alumnes que realitzen



GRÀFIC 1. Llengua primera dels informants de la mostra.

Quant al perfil (socio)lingüístic dels informants, cal assenyalar no només la diversitat de llengües primeres que ofereix la mostra (portuguès, anglès —britànic i nord-americà—, francès, espanyol —hispanoamericà—,⁴ txec i estonià), sinó que en la majoria de casos es tracta d'alumnes amb competència lingüística en altres llengües, tal com evidencia la taula següent:

TAULA 1. Perfil sociolingüístic dels informants de la mostra.

<i>L1</i>	<i>Competència en altres llengües</i>
Portuguès	Anglès, francès, espanyol
Anglès	(brit.) Francès, espanyol / (nord-am.) castellà
Francès	Anglès, italià
Espanyol	Anglès
Txec	Anglès, alemany, espanyol
Estonià	Rus, anglès, noruec, finlandès

D'acord amb els interessos de la nostra recerca, aquestes dades aporten elements d'anàlisi importants bàsicament per dos motius. En primer lloc, perquè avalen la possibilitat de fer estudis sobre multilingüisme en l'àmbit en què ens movem. Malgrat el nombre reduït d'informants de la mostra, pensem que les dades són suficients per poder plantejar l'anàlisi des de l'òptica del multilingüisme. En segon lloc, i més important, justifiquen el fet que en parlar de l'aprenentatge del català per part d'aquests estudiants ho hàgim de fer necessàriament com a llengua forana —LF—, ja que la nostra llengua en alguns casos esdevé L3/L4 (o L5), la qual cosa és un element que cal tenir molt en

estades doctorals o postdoctorals a la Universitat de Lleida. Aquesta dada cal correlacionar-la amb el període d'estada a Catalunya d'aquests estudiants, que va dels 6-9 mesos en els casos dels alumnes més joves, i de 3 a 5 anys en els més grans, que, com diem, són els que realitzen estades per motius de recerca i/o professionals.

4. Tant en el cas de l'anglès com de l'espanyol no ens va semblar procedent descartar els informants parlants d'altres varietats geolectals d'aquestes llengües «no europees» perquè la llengua sí que forma part del mosaic multilingüe europeu.

compte en el procés d'aprenentatge d'aquests estudiants. Igualment rellevant és constatar que durant la seva estada a Catalunya en la majoria dels casos —llevat d'un— la llengua de relació habitual és l'espanyol o l'anglès, però mai el català; només en dos informants esdevé la segona de relació, en un cas, i la tercera, en un altre.

Un cop seleccionats els informants i elaborades les corresponents fitxes individuals per traçar el seu perfil personal i sociolingüístic, es van iniciar les proves. La primera d'aquestes va consistir en la lectura d'una llista de mots i d'un text en la llengua d'origen de cadascun dels informants.⁵ Posteriorment es va demanar que llegissin una notícia publicada en un diari en català i, finalment, vam mantenir per separat converses en català amb cadascun dels informants. Totes les emissions es van enregistrar al Laboratori de Fonètica Aplicada de la UdL per part d'un dels responsables de la recerca i, posteriorment, es van transcriure.⁶ Val a dir, tanmateix, que en aquest treball presentem només l'anàlisi a partir del buidatge de les dades productives de la prova de lectura en català, atès que, per les limitacions d'espai de què disposem, són les més fàcilment sistematitzables.

II. PRESENTACIÓ DELS RESULTATS

La necessitat de poder extraure dades contrastives d'aquesta prova pilot ens ha dut a presentar els resultats focalitzant la nostra atenció en diversos aspectes foneticofonològics de tipus segmental: sons vocàlics, pronúncia de sons oclusius, fricatius i africats (alveolars i prepalatals) i sonants (especialment ròtics). deixem, doncs, per a treballs posteriors l'anàlisi d'altres aspectes segmentals i suprasegmentals, com ara l'entonació o l'accent.

1. Sons vocàlics

La pronúncia de sons vocàlics catalans per part dels informants de la mostra aporta dades evidents de la influència que exerceix la primera llengua en l'aprenentatge d'una altra. En el cas concret de l'anàlisi fonètica relativa a segments vocàlics, aquesta influència es concreta en l'articulació interferida o bé per un sistema fonològic no compartit, per diferències de realització, o bé per

5. En els casos en què fou possible, es van manllevar de l'obra *Handbook of the International Phonetic Association* (IPA 1999). L'obra exposa, comenta i exemplifica quasi una trentena de sistemes fonològics de llengües diferents.

6. En aquest cas, en la transcripció hi van intervenir tres persones: els responsables directes de l'estudi i autors d'aquest treball i una becària de l'esmentat Laboratori, a qui hem d'agrair la seva tasca.

diferències d'inventari, tal com veurem de forma més detallada en l'apartat d'interpretació dels resultats.

D'entrada, cal constatar diferents pronúncies que justifiquen aquestes tendències. En l'informant portuguès és constant la realització de fonemes nasals; la nasalització, doncs, en aquest cas, esdevé una articulació primària, a diferència del català, en què aquesta és sempre secundària i requereix un context adjacent nasal. La mateixa articulació de sons nasals l'hem recollit en l'informant francès. Tanmateix, en aquesta llengua el fenomen afecta un nombre més reduït de fonemes —veg. taula 3—, una mostra del qual trobem en la pronúncia d'*acompanyant* (pron. [ã]). En l'informant portuguès recollim també exemples de reduccions o afebliments vocàlics en síl·labes no accentuades: *o* (pron. [u]) o *econòmica* (pron. [i]). De totes maneres, aquesta darrera pronúncia pensem que es deu més aviat a una interferència de l'anglès —llengua que l'informant utilitza de forma habitual en la seva tasca professional. De fet, aquest és un element fonamental en la interpretació dels resultats en anàlisis multilingües: quin és el grau d'interferència de les diferents llengües en què és competent un parlant. No passaria el mateix amb els emmudiments finals vocàlics en mots catalans (p. ex. de *quinze*) obtinguts dels enregistraments de l'informant francès, que novament es justificarien per l'anomenada *e caduque*.⁷ Paral·lelament a aquest fenomen en trobem d'altres que probablement es justifiquen per la influència de la grafia, tenint en compte que es tracta d'una prova de producció oral a partir d'un text escrit. Ens referim a pronúncies com ara *maig* (pron. [ˈmajtʃ]), en què els informants portuguès i anglesos realitzen com a diftongada la pronúncia del dígraf.

Pel que fa als trets fonètics que més clarament exemplifiquen la influència del sistema fonològic propi sobre el sistema fonològic del català, és a dir, la llengua que s'aprèn, destaquem: la tendència a confondre sons semitancats i semioberts tant de la sèrie anterior com posterior ([e], [ɛ] i [o], [ɔ], respectivament), en el cas dels informants espanyols; la sistematització a realitzar [ɛ] el so de /e/ (p. ex. *bé, se'n*), que observem en la informant txeca, i la velarització excessiva de /a/ en mots com *quedarà*, per part de la informant de llengua estoniana. El que es produeix és un endarreriment en l'àrea d'articulació i, consegüentment, de percepció, respecte a l'articulació catalana que és més centralitzada. Semblantment s'esdevé en la pronúncia dels informants anglesos en mots com *moto, motocicleta*, en què es percep una pronúncia diftongada en [ow] de /o/.

7. El fenomen consisteix a afeblir, generalment en posició final de mot, l'articulació de /ə/ ('e'), fins al punt que pròpiament es tracta d'una elisió: *table* [tabl], *médecin* [metsɛ̃].

2. Sons oclusius

El buidatge dels mots amb presència de fonemes oclusius ens duu a dues consideracions fonamentals. La primera és que s'observa una tendència, en alguns casos més vacil·lant que en d'altres, a realitzar com a fricatiu labiodental la pronúncia corresponent a la grafia 'v' (*vial, va, vehicle*). Aquesta és la que constatem sistemàticament en els informants portuguès i francès. És més esporàdica, però, en els informants anglesos i en les informants txeca i estoniana, ja que es produeix en uns mots i no en altres. En canvi, sempre realitzen la grafia 'v' com a so oclusiu bilabial en posició inicial els informants de llengua materna espanyola.

La segona consideració a partir de les dades obtingudes afecta un fenomen de distribució foneticofonològica. En català, els fonemes /b/, /d/ i /g/ es realitzen com a sons aproximants en context intervocàlic [β], [ð] i [ɣ], respectivament. Tanmateix, els informants de parla anglesa, francesa i estoniana pronuncien aquests sons sense espirantització, és a dir, talment com si es tractés de sons oclusius.

Finalment hem constatat també algunes pronúncies que afecten sons oclusius però que caldria analitzar amb més detall i a través d'altres tipus de proves que no impliquessin la lectura. Ens referim a intensificacions en la pronúncia d'occlusius en posició final que afecten mots com *acompanyant* —occlusiu que en català no pronunciaríem, excepte valencians⁸ i balears— produït pels informants francès i estoniana, o el fenomen semblant que observem en pronunciar *casc* per part de la informant txeca. En aquest cas, en català sí que pronunciaríem l'occlusiu final, però amb menys tensió articulatòria.

3. Sons fricativus i africats

El fenomen més general en relació amb la pronúncia de sons fricativus i africats és sens dubte l'ensordiment que es produeix tant en sons alveolars com postalveolars/prepalatals. En trobem exemples en les emissions de tots els informants, excepte en el cas del noi francès, justament l'informant que més temps —concretament quatre anys i mig— fa que viu i treballa a Catalunya. A més d'impliar diferents punts d'articulació (alveolar: *trànsit, quinze, posat, immobilitzaran, més de*; postalveolar: *general*), tal com es pot comprovar, l'ensordiment es produeix tant en posició inicial com medial —en els casos analitzats en posició d'obertura sil·làbica— i en enllaç fònic.

8. Segons es constata a la *Guia d'usos lingüístics 1* (Cuenca/Pérez Saldanya 2002: 48) en valencià «és acceptable l'emmudiment de les oclusives a final de mot en grups en què l'occlusiva està precedida d'una nasal o d'una l en el cas de t i d (*pont, camp, fang, malalt, molt, Eudald*), però és preferible articular-les, tal com es fa en la major part de parlars valencians i balearics».

A l'hora de pronunciar els sons fricatius i africats també es perceben variacions articulatòries com ara africacions inicials, desafricaments, aproximantitzacions o pèrdua de fricció, algunes de les quals afecten el mateix mot. Ens referim a pronúncies del tipus [tʃ]eneral (informants anglesos), *immobi[za]rà* (informants espanyols i txeca) i [j]eneral (informants espanyols), respectivament. Aquestes pronúncies, tanmateix, exigeixen alguns comentaris.

En català el contrast fricatiu-africat reflecteix un canvi lingüístic de tipus diacrònic que coneixem amb el nom de *desafricació* i que ha donat com a resultat varietats que, en general, en posició inicial i postconsonàntica han generat pronúncies africades (català nord-occidental, valencià, alguerès i tarragoní) o fricatives (català central, rossellonès i balear). Tanmateix, «la inestabilitat d'aquest fenomen variable ens forneix un bon grapat d'excepcions» (Pradilla 2008 [2002]: 304). Això significa, per tant, que en aquests casos de variació es fa difícil analitzar les pronúncies obtingudes consensuant el que, per una banda, són tendències productives dels parlants d'una zona i el que, per l'altra, són o serien pronúncies ortoèpicament convenients. Així, una pronúncia com la de [tʃ]eneral es podria considerar poc adequada per la realització ensordida, però no per la variació africad-fricatiu, ben diferent del que passaria a [j]eneral; en aquest darrer cas sí que s'hi delata una pronúncia poc genuïna en català. Quant al cas d'*immobili[za]rà*, és un bon exemple que de vegades les tendències articulatòries dels parlants, que opten per una simplificació o relaxament articulatori, van en diferent direcció del que regeix l'ortoèpia: *immobili[dz]arà* seria la pronúncia recomanable en català, però cada cop més sentim *immobili[z]arà*. Quan aquestes pronúncies les emet un aprenent de català, doncs, es fa difícil mesurar els límits de la interferència de la seva L1, dels efectes de la variació fonètica en la llengua que aprenen o senzillament de l'aplicació d'un universal lingüístic com és el de l'economia lingüística.

4. Sonants

En aquest apartat les dades de què disposem a hores d'ara ens aporten bàsicament resultats que afecten els sons líquids, és a dir, laterals i ròtics. En el cas dels laterals cal constatar sobretot una velarització excessiva que afecta la pronúncia de 'l' per part dels informants portuguès i txeca i que contrasta amb la desvelarització de l'informant francès. En qualsevol cas, les observacions més rellevants tenen a veure amb la pronúncia de ròtics.

Efectivament, el primer que constatem és que els nostres informants sembla que no tenen assimilat el fet que sovint no es produeix la identificació entre grafia i so. Així, pràcticament la totalitat de 'r' ortografiades en posició final les articulen (*abir, partir, director*), pronúncia que no és genuïna de l'àmbit territorial en què aprenen català. La naturalesa articulatòria d'aquest so final és

molt variable entre els informants, però tendeix perceptivament a identificar-se com un bategant, a excepció de la informant estoniana, que pronuncia clarament vibrant aquest so.

D'altra banda, en els matisos articulatoris de la pronúncia de ròtics per part d'alguns dels informants hi traspua la influència articulatòria que els és pròpia en la seva llengua d'origen. Ho podem observar en els informants anglesos que pronuncien sovint com a aproximant (post)alveolar el fonema /r/ ([ɹ]), en la pronúncia uvular fricativa o aproximant de l'informant francès ([ʁ]) i en la pronúncia vibrant laxa de /r/ en posició intervocàlica de la informant txeca ([r̩]). També es deixa notar la influència de la L1 pel que fa a la distribució fonològica dels sons en qüestió; a parer nostre això justificaria l'elisió del ròtic en posició de coda de mots com *porta* i *partir* per part dels informants anglesos.

III. INTERPRETACIÓ DE LES DADES

Els factors implicats en el procés d'aprenentatge d'una segona llengua són diversos. Des de diferències individuals, passant per factors afectius i cognitius (Archibald 1998: 15-25), però possiblement l'edat en què un individu inicia el procés d'aprenentatge es converteix en un dels factors transversals més determinants. És aleshores quan sorgeix la pregunta de si el fet de començar a aprendre una L2 en una edat o fer-ho en una altra pot ser decisiu en l'èxit o el fracàs de l'aprenentatge d'aquella llengua. Des del punt de vista teòric es parla de la Hipòtesi del període crític, proposada inicialment en relació amb l'adquisició d'una L1 (Lenneberg 1967), però que més tard s'ha aplicat també a la d'una L2 (Scovel 1969). Aquesta proposta partiria de la idea que existeix un període en què l'adquisició lingüística es produeix de forma natural i que, més enllà d'aquest, l'aprenentatge requereix un esforç que no sempre es veu compensat amb èxit. Això precisament seria el que justificaria que els nens tinguin menys dificultats a l'hora d'aprendre una L2 que els adults. Paral·lelament s'ha parlat també d'un Període crític sociocultural (Brown 1980) en el sentit que no es pot considerar què significa aprendre una segona llengua si no es té en compte què implica aprehendre una segona cultura. Segons Brown (1980), es pot parlar de quatre estadis: *a*) eufòria, en què l'aprenent se sent captivat per la segona cultura; *b*) xoc cultural, quan la nova cultura comença a mostrar-se estranya; *c*) anòmia, en què l'aprenent se sent una mena de «sense pàtria» i incòmode tant en la cultura pròpia com en la que li proporciona l'aprenentatge de la L2; *d*) recuperació, l'estadi en què l'aprenent se sent a gust en qualsevol de les dues cultures. Brown considera que el començament del tercer estadi —el de l'anòmia— és el més favorable per adquirir una segona llengua perquè es produeix una tensió òptima des del punt de vista cognitiu i afectiu que provoca la pressió necessària

per a l'aprenentatge. Malgrat que sembla que el model no seria aplicable a tots els contextos d'aprenentatge (Archibald 1998: 24), el cert és que apostaria per la idea que fins i tot en edat adulta és possible un nivell competencial òptim en una segona llengua. És, doncs, en aquest sentit que, malgrat que els nostres informants se situen en una edat adulta —edat en principi poc adequada per a l'aprenentatge d'una nova llengua—, pensem que el pes cultural del que significa aprendre una nova llengua pot encara afavorir el procés d'aprenentatge lingüístic i, doncs, fa que tingui sentit una anàlisi com la que proposem.

Sigui com sigui, tant en relació amb el factor edat com amb el cultural —factors extralingüístics— es fa palesa la influència de la llengua originària de l'aprenent —factor lingüístic— a l'hora d'aprendre'n una altra. És el que coneixem amb el nom de *transferència* i que prendrem com a fonament per a la interpretació dels resultats que hem sintetitzat prèviament.

Les investigacions a l'entorn del concepte de *transferència* podrien remuntar-se fins i tot al segle XIX, però sens dubte és a partir dels postulats de l'Anàlisi Contrastiva —AC d'ara en endavant— dels anys 50-60 del segle passat, quan pren força la idea que la *interferència* ajuda a explicar tots els errors que comet l'aprenent; d'aquí que en derivi la predictibilitat de qualsevol mena d'errors.⁹ Tanmateix, l'evidència dels punts dèbils de l'AC, en el sentit que la interllengua —el sistema lingüístic estructurat— que es genera quan un aprèn una llengua és conseqüència de molts diversos factors i la interferència només n'és un, fa disminuir l'interès per aquesta darrera. En la dècada dels vuitanta, però, es produeix un ressorgiment del paper de la *transferència* —terme que ha substituït el d'*interferència*— en l'adquisició de segones llengües; es recupera així el pes de la L1 en l'aprenentatge d'una L2, a partir de les premisses següents (Cots 2000: 52):

- a) L'error és un fenomen multifactorial en el qual la interferència de la L1 constitueix només un element.
- c) La influència de la L1 és un fenomen variable, que depèn no tan sols de la distància entre la L1 i la L2 sinó dels contextos lingüístics i d'aprenentatge o producció.
- b) La influència de L1 cal veure-la com un aspecte positiu (i per això ja no parlen d'interferència sinó més aviat de transferència) com un dels referents de què disposa l'alumne per fer hipòtesis sobre la L2.

Els estudis dels efectes de la transferència en l'aprenentatge del sistema fonològic d'una L2 aporten observacions interessants (Major 2008). Per un costat,

9. La identificació dels errors provocats per la interferència de la L1 es coneix com a versió dèbil (*weak form*) de l'AC, mentre que la predicció dels errors a través de l'AC entre la L1 i la L2 correspon a la versió forta (*strong form*).

sembla demostrat que els sons similars són més difícils d'aprendre que els sons diferents. El motiu és que quan més gran és la diferència, més evident és i, per tant, l'aprenentatge és més probable que es produeixi. Per contra, les diferències mínimes sovint es passen per alt i, consegüentment, la transferència es manté. Per un altre costat, cal tenir en compte que mentre cronològicament l'adquisició de L2 s'incrementa, la transferència de L1 minva. Des del punt de vista del marcatge lingüístic, a més, sembla que els fenòmens no marcats s'adquireixen abans que els marcats. Segons Major (2008: 81), tanmateix, quan es parla de transferència no es poden bandejar qüestions metodològiques com ara: la dificultat a l'hora de determinar els efectes de la transferència d'una L1 a causa de la variació lingüística intrínseca tant a la L1 com a la L2/LF; la necessitat de disposar d'una descripció de la L1 sense la qual la identificació de la transferència és impossible; el fet que la transferència no es pot estudiar de forma aïllada, sinó que cal fer-ho en relació amb altres factors (marcatge, similitud/diferències lingüístiques i universals —accés als paràmetres d'una Gramàtica Universal—).

Els resultats obtinguts en la nostra prova pilot ens permeten analitzar alguns dels efectes de la transferència i en quina direcció actua en el nivell de la producció foneticofonològica. Així, si ens fixem en la producció de sons vocàlics, per una banda, observem la transferència total d'un tret fonològic no present en la llengua que s'aprèn i, per una altra, diferències de distribució i d'inventari. En el primer cas en tindríem un exemple en el fet que els informants portuguès i francès realitzin sistemàticament sons vocàlics nasals. En aquestes dues llengües es tracta de fonemes vocàlics —veg. taules 2 i 3— i no de variants al·lofòniques dels respectius vocoids orals, mentre que en català justament el que s'esdevé és això darrer. El fet, però, que no es tracti de diferències articulatòries significatives que, per exemple, no impliquen canvis de qualitat tímbrica, explicaria probablement que els aprenents es fixin poc en la pronúncia d'aquests sons i que, per tant, la transferència es mantingui almenys durant el primer període de l'aprenentatge del català.

TAULA 2. Sons vocàlics del portuguès.

	Anterior		Central	Posterior	
				Arrod.	No arrod.
Tancat	i	ĩ		u	ũ
Semitancat	e	ẽ		o	õ
Mitjà					
Semiobert	ɛ		ɐ	ɔ	
Obert			a		

TAULA 3. Sons vocàlics del francès.

	Anterior		Central	Posterior	
	Arrod.	No arrod.		Arrod.	No arrod.
Tancat	i	y		u	
Semitancat	e	ø		o	
Mitjà			ə	ɔ̃	
Semiobert	ɛ ě	œ œ̃		ɔ	
Obert			a	ɑ̃	

Pel que fa a les diferències de distribució, en trobaríem una mostra en la pronúncia diftongada de /o/ (*moto*, *motocicleta*). L'anglès disposa del fonema /o/, com en català, però en posició sil·làbica final àtona no apareix mai el monoftong /o/, sinó que es pronuncia com un diftong /ow/. Cal preveure, doncs, que aquest és el tipus de transferència que, a mesura que s'incrementa l'aprenentatge de la L2/LF, desapareix. És menys probable, però, que passi el mateix amb les diferències d'inventari, ja que per a l'aprenent suposen aprendre sons «estrany» al sistema fonològic que té interioritzat. En aquest cas les nostres dades només permeten avalar que són aspectes en què els informants mostren la transferència de la seva L1, però caldria mesurar en el temps com se superen les diferències i, en definitiva, com es reassignen els paràmetres. Ens referim a les dificultats de distingir en català [e] i [ɛ] per part dels informants espanyols —en espanyol /e/ és anterior mitjà— i de la informant txeca —el txec només disposa de /ɛ/ i /e:/—, així com les dificultats de la informant estoniana —l'estonià disposa de /æ/ i /a/— per a la pronúncia de la 'a' catalana.

Quant a les dades relatives als sons consonàntics, d'entrada, no és sorprenent que la majoria d'informants —llevat dels espanyols— pronuncïïn la grafia 'v' com a fricatiu labiodental. Totes les llengües analitzades tenen aquest fonema en el seu inventari fonemàtic, llevat de l'espanyol i l'estonià, encara que aquesta darrera l'utilitza a l'hora de pronunciar certs manlleus. En aquest cas segurament el que es produeix és una interferència entre grafia i representació fonemàtica, perquè recordem que partim d'una prova de lectura. No és estrany, tampoc, que els informants de parla anglesa, francesa i estoniana no realitzin com a aproximants els fonemes oclusius sonors en context intervocàlic, atès que no és una realització al·lofònica pròpia de les llengües respectives. En canvi, sí que ho són en espanyol i portuguès. Pel que fa a la noia txeca, malgrat que els sons espirants no són realitzacions habituals en la seva llengua primera, no mostra dificultats a l'hora de pronunciar-los en català perquè abans ha après espanyol. La mediatització de l'espanyol en aprenents de català és un factor

que cal tenir molt present. Aquesta circumstància, a més, actua en una doble direcció: o bé fa que mostrin menys dificultats en el moment de pronunciar certs sons del català o bé genera tot un seguit de transferències entre el castellà i el català.

Si ens fixem en algunes de les altres dades aplegades, concretament les relatives a la pronúncia de sons fricatiu i africats, veurem en quin sentit pot intervenir el marcatge lingüístic. Efectivament, el percentatge alt d'ensordiments i els fenòmens de desafricaments detectats ens duen a pensar que és una mostra que els fenòmens menys marcats són els que s'aprenen abans. D'altra banda, si entenem el marcatge en termes percentuals, ens adonarem que són els fricatiu o africats sords els més habituals en les llengües de què tractem: portuguès ([s, z, ʃ, ʒ]), anglès ([s, z, ʃ, ʒ, tʃ, dʒ]), francès ([s, z, ʃ, ʒ]), espanyol ([s, tʃ]), txec ([s, z, ʃ, ʒ, ts, tʃ]) i estonià ([s, sʲ, ʃ]). Amb relació a altres fenòmens detectats coincidiríem amb algunes de les observacions de Carrera (en premsa)¹⁰ a partir d'una anàlisi contrastiva de sons fricatiu i africats realitzada a través d'enquestes de producció i percepció amb nens amb L1-català (lleidatà) i altres amb L1-soninké. Els fenòmens de variació fonètica propis del català, detectats en els informants de la mostra, com ara desafricacions ([dz] > [z]), ens durien també a la conclusió de Carrera que, de vegades, els parlants, en adquirir el sistema fonològic de la llengua que aprenen, incorporen sons «d'acord amb els requeriments lingüístics i sociolingüístics de la comunitat de parla en què creixen» —en el nostre cas, en què viuen. Això no exclou, tanmateix, que algunes de les modificacions articulatòries que realitzen els informants s'expliquin perquè formen part del seu sistema fonològic (p. ex. [j]eneral dels informants espanyols).

Finalment els resultats obtinguts en l'apartat de sonants, i concretament de ròtics, ens durien a les observacions següents. En primer lloc, prescindint ara de la interferència de la grafia que ja hem comentat, el fet de no disposar —llevat de l'espanyol— de l'oposició /r/-/r/ sembla que afavoreixi que els aprenents prenguin consciència del contrast. Com dèiem, saber que en català, com en castellà, existeixen «dues erres» possiblement predisposa els estudiants a fer esforços articuladoris complementaris. En segon lloc, però, en alguns casos s'evidencia la dificultat de precisar la pronúncia dels informants a causa de la variació lingüística intrínseca en la L1. És el que passa per exemple amb la 'r' del francès: [ʀ], [ʁ], [ʁ̥] [ʀ], [r], i encara pot elidir-se en posició final en alguns mots. És aleshores quan, certament, es fa imprescindible disposar d'una descripció de la L1 sense la qual la identificació de la transferència no sempre és possible.

10. Agraïm a Josefina Carrera que ens hagi permès de llegir el seu treball abans de ser publicat. En les citacions literals del seu article obviem la paginació per aquesta raó.

REFLEXIONS FINALS

Avaluats els resultats d'aquesta prova pilot, s'imposen un parell de conclusions de tipus metodològic. D'una banda, la necessitat d'ampliar el nombre d'informants, així com el nombre de llengües de referència —les L1 d'aquests informants—, per tal de poder dimensionar l'estudi dels «eurosons» i analitzar amb més dades la influència dels factors implicats en l'aprenentatge de llengües foranes. Només d'aquesta manera es pot realitzar un estudi contrastiu intralingüístic i interlingüístic. D'altra banda, és imprescindible diversificar el tipus de proves, alhora que convé poder contrastar els comportaments productius i els perceptius dels aprenents de català. L'assumpció bàsica és que normalment la percepció dels aprenents és sempre millor que la producció, però hi ha estudis que avalen tesis contràries: hi ha casos en què els aprenents d'una L2 poden produir diferències correctament encara que en realitat no les percebin. Caldria, doncs, investigar en aquest sentit.

Quant a l'estudi pròpiament dit, cal analitzar en detall com es manifesta la transferència en les diferències d'inventari i de distribució fonològica i en quines l'aprenent mostra més dificultats d'aprenentatge. De fet, sembla que el nivell de competència condiciona els tipus d'errors que es cometen. Major (1987) parla de dos tipus d'errors: *a*) els *errors de transferència*, que són els que evidencien la influència de la L1, i *b*) els *errors de desenvolupament*, que són els mateixos que comet un nadiu quan aprèn la seva llengua. Els principiants mostren un percentatge alt dels primers i baix dels segons; els de nivell intermedi, un percentatge mitjà i alt, respectivament i, els avançats, un percentatge baix en ambdós tipus d'errors.

En darrer terme, no podem evitar interrogar-nos sobre un fet important en anàlisi de multilingüisme, però difícil d'avaluar: com actuen les diferents transferències lingüístiques quan s'ha après més d'una llengua forana? Els beneficis semblen evidents quan la transferència actua en sentit positiu, però és obvi que pot actuar també en sentit negatiu. Aquest repte, doncs, enceta nous camps d'estudi en el contrast de sistemes fonològics i, en definitiva, en el coïncidiment de les llengües que ens són més properes.

IMMA CREUS / JOAN JULIÀ-MUNÉ
Universitat de Lleida

BIBLIOGRAFIA

- Archibald 1998: John ARCHIBALD, *Second language phonology*, Amsterdam, John Benjamins.
Boix i Fuster / Vila i Moreno 1998: Emili BOIX I FUSTER / F. XAVIER VILA I MORENO, *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.

- Brown 1980: H. Douglas BROWN, «The optimal distance model of second language acquisition», *TESOL Quarterly*, 14, 157-164.
- Carrera (en premsa): Josefina CARRERA, «Multilingüisme i aprenentatge sociofonètic: alguns fricativus sonors en lleidatà».
- Cots 2000: Josep Maria COTS, «Anàlisi contrastiva i ensenyament d'una L2», dins Joan Julià i Muné (ed.), *Ensenyament del català com a L2. De la teoria a la pràctica*, Lleida, Universitat de Lleida, («Quaderns de Sintagma», 4), 51-71.
- Cuenca / Pérez Saldanya 2002: Maria Josep CUENCA / Manuel PÉREZ SALDANYA, *Guia d'usos lingüístics 1. Aspectes gramaticals*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- IPA 1999: THE INTERNATIONAL PHONETIC ASSOCIATION, *Handbook of the International Phonetic Association*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Lenneberg 1967: Eric LENNEBERG, *Biological foundations of language*, Nova York, Wiley.
- Major 1987: Roy C. MAJOR, «Foreign Accent: Recent Research and Theory», *International review of applied linguistics*, 15, 185-202.
- 2008: Roy C. MAJOR, «Transfer in second language phonology», dins Jette G. Hansen / Mary L. Zampini (ed.), *Phonology and second language acquisition*, Amsterdam, John Benjamins, 63-93.
- Pradilla 2008 [2002]: Miquel-Àngel PRADILLA, «Ensordiment, espirantització i fenòmens que afecten les sibilants», dins Joan Solà / Maria-Rosa Lloret / Joan Mascaró / Manuel Pérez Saldanya (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol., 4a ed., Barcelona, Empúries, vol. 1: 287-318.
- Scovel 1969: Thomas SCOVEL, «Foreign accents, language acquisition, and cerebral dominance», *Language Learning*, 19, 245-254.